

Sosyal Medya Araçlarının Sivil İtaatsizlik Bağlamında Değerlendirilmesi

The Evaluation of Social Media Tools in the Context of Civil Disobedience

Yasin Şahin *

Öz

Günümüz dünyasında teknolojik gelişmelerin hızla kendini yenilemesiyle beraber iletişimin yaygınlaşması ve sosyal medya araçlarının yoğun olarak kullanılması, toplumların birbirinden anında haberdar olmasını sağlamıştır. Bu süreçte sosyal medya araçları aracılığıyla sivil itaatsizlik olgusu belli açılardan daha etkili olmuştur. Facebook, Twitter, gibi sosyal paylaşım ağlarından yapılan anlık paylaşımlar, insanların eskisinden daha hızlı ve etkili bir şekilde sivil itaatsizliğe yönelmelerine neden olabilmektedir. Söz konusu sosyal medya araçlarının sivil itaatsizliği olumlu mu yoksa olumsuz mu etkilediği çeşitli açılardan tartışma konusudur. Bu çalışmada bahsi geçen sosyal medya araçlarının dünya genelindeki yönetim organizasyonlarına (devlet, siyaset, kamu kurumları gibi) sivil itaatsizlik bağlamında ne tür etkilerinin olduğunun tespit edilmesi amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: sosyal medya, sivil itaatsizlik, medya araçları

* Arş. Gör., Sakarya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, (yasinsahin@sakarya.edu.tr)

Abstract

The spread of communication with the rapid self-renewal of technological developments and intensive use of social media tools in today's world enable societies to be aware of each other instantly. The civil disobedience cases in this process have been more effective via social media tools in some certain aspects. Instant sharings on social networks such as Facebook and Twitter might cause people to tend to civil disobedience in a faster and more efficient way. It is controversial in various aspects whether the aforementioned social media tools have significant influence on civil disobedience or not. In this study, it is aimed to identify the impacts of social media tools on the administrative organizations around the world (such as government, politics, public intitutions) in the context of civil disobedience.

Keywords: social media, civil disobedience, media tools

Giriş

21. yüzyılı tanımlamak için kullanılan kavramlardan biri olan *iletişim çağı*, bireysel ve toplumsal boyutta insanoğlunun zihinsel yapısını derinden etkileyen bir dönemi işaret etmektedir. Teknolojik gelişmelerin çok hızlı bir şekilde ivme kazanması, iletişimin yaygınlaşmasını ve sosyal medya araçlarının yoğun olarak kullanılmasını tetiklemiştir. Bu durum farklı toplumlardaki; algı yönetiminin, siyasi oluşumların, toplumsal reflekslerin ve iktidarların işlevselliğinin belirlenmesinde, sosyal paylaşım ağlarının daha etkin kullanılmasının yolunu açmıştır. Sosyal medya ve araçlarının kullanımının çok hızlı bir şekilde yaygınlaşması, birey-toplum ilişkilerinin yanı sıra toplumların zihniyet dünyalarının dönüşümü noktasında daha etkin birtakım yapısal değişikliklerin olmasını sağlamıştır. Facebook, twitter, instagram gibi sosyal paylaşım kanallarının anlık paylaşımları, insanların algılarının daha hızlı ve etkili bir şekilde değişmesine neden olmuş ve sivil hareketlerin toplumsal alanda daha geniş kitlelere ulaşmasının da önünü açmıştır.

Sosyal medyada insanlar; ortak ilgiler, sorunlar ve bu sorunlara karşılık çeşitli beklentilerle bir araya gelip birtakım “sanal topluluklar” oluşturmaktadırlar. Günümüzde farklı amaçlarla kurulmuş çeşitli sivil toplum kuruluşlarının giderek yaygınlık arz etmeleri ve toplumsal hayatta etkin konuma gelmeleri bu açıdan dikkat çekicidir. Siyasetten spora, yemek kültüründen sanata, edebiyattan dinsel ilgilere, feminist yaklaşımlardan çevre sorunlarına, araba hobisinden hayvan sevgisine kadar oldukça değişik çerçevelerde oluşmuş sanal gruplarda insanlar bir araya gelmekte ve ortak ilgi alanları dâhilinde çeşitli paylaşımlarda bulunmaktadır. Fiziki sınırların etkisini tamamen yitirdiği bu sanal topluluklara üye olanların sayısı günümüzde gittikçe artmaktadır. Öyle ki Facebook ve Twitter üye olanların sayısı pek çok ülkenin nüfusunun ötesine geçmiş ve böylece bu siteler, sahip oldukları üye sayıları itibarıyla, dünyanın en kalabalık toplulukları haline gelmiştir (Anık, 2012: 49). Sosyal, kültürel, siyasal, iktisadi ve daha pek çok farklı alandaki giderek artan etkisiyle sosyal medya, sivil itaatsizliğe yönelik örgütlenmenin de gerçekleştiği en temel alanlardan biri olmuştur.

Sivil itaatsizliğin ortaya çıkmasının birtakım farklı nedenleri olmaktadır. Siyasal iktidarın ya da yöneticilerin insanların ihtiyaçlarına cevap vermemesi ya da sahip oldukları gücü kötüye kullanmaları sonucunda birtakım toplumsal tepkiler ortaya çıkabilmektedir. Toplumsal alanda yöneten erkin, insan hayatına yönelik gösterdiği tahakküm biçimi veya farklı açılardan yönetsel yetersizliği, sivil itaatsizliğin oluşumuna zemin hazırlamaktadır (Thoreau, 1999: 42-49). Sivil itaatsizlik konusunda iktidarla oluşan polemiklerde öne çıkan başlıca sorulardan biri, insan yaşamı hakkındaki kararlarda kimin söz sahibi olması gerektiğine ilişkindir. Sivil bir toplumda insanlar hayatları hakkındaki kararları kendilerinin vermesi gerektiğini düşünürken; buna karşıt bir toplumda iktidara ya da muhalefete sahip olanlar, bireyleri evrensel insan haklarına aykırı bir güçle itaate zorlayarak, kendi kararlarını uygulatma yoluna gidebilmektedirler (Conry, 1997: 20-25). Bu şekilde baskı oluşturarak toplumu idare etmeye çalışanlar, yönetilen toplumların bir refleksi olarak, “yeni toplumsal hareket” kavram-sallaştırmasıyla nitelenen sivil itaatsizliklerle karşı karşıya gelmektedirler.

Yeni toplumsal hareketler genellikle iktidar türlerine karşı yapılan bir eylem sergiledikleri durumlarda, iktidar odakları tarafından bu eylemleri itaatsizlik olarak algılanmıştır. Bu yeni hareketlerin Facebook, Twitter, Instagram gibi sosyal paylaşım kanallarını kullanarak sivil itaatsizliği olumlu mu yoksa olumsuz mu etkilediği tartışmalıdır. Bu kapsamda bu çalışmada; sosyal medya araçlarının, sosyal yapılar ve (kamu kurumları gibi) yönetim organizasyonları üzerinde sivil itaatsizlik bağlamında ne tür etkilerinin olduğunun tespit edilmesi amaçlanmaktadır.

İnternet ortamında sosyal ağlar yardımıyla insanların sosyalleşmeleri ve örgütlenmeleri, toplumsal hareketleri yakından etkilemiştir. Castells'e göre; sosyal hareketler, internet üzerinden sosyal ağlar yoluyla başlamakta olup, kent uzamını işgal etmiş olsalar da internetin serbest dolaşım ortamında kendi yapılarını sürekli kılmaya çalışmaktadır. Toplumsal hareketlerin yeni uzamsal biçimi özerklik uzamı olmaktadır. Resmi liderlik ihtiyacına gerek kalmadan ağlarla yatay işbirliği ve dayanışma sağlanmaktadır. Dolayısıyla bu

tür hareketlerde bilgi ve talimat servis etmek için resmi bir liderliğe ihtiyaç bulunmamaktadır (2013b: 189-197). Böylelikle sivil bir hareketliliğin önü açılmakta olup, yeni türden toplumsal hareketler ortaya çıktıkları görülmektedir. Bununla birlikte bu çeşit hareketlerin resmi kaynaklı olmayışının, bazı toplumlar ya da toplumsal yapılarda bir takım belirsizliklere yol açacağı da öngörülmektedir.

Çağımızda yeni medya olarak nitelenen, sosyal medyanın, toplumsal yapılarda ne ölçüde etkin bir işlevselliğinin olduğunun sosyolojik açıdan analizi önemlidir. Bu analizleri bu konuda yapılan raporlar çerçevesinde inceleyecek olursak, 2012 Dünya Hak İhlalleri Raporu'nda geçen bir tespite göre; teknolojinin gelişmesi ve kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ile birlikte her geçen gün daha fazla insan tarafında kullanılan sosyal paylaşım ağları, klasik medya algısının değişmesine ve yeni bir interaktif medya çağının başlamasına neden olmuştur (2013: 96). Sosyal medyanın interaktif yönünün bireyin pasif olarak direnmesinin önünü açacağı sıklıkla dile getirilmektedir. Bu durumun gerçekleşme olasılığı ve bunun etkilerinin olumlu/olumsuz yönleri çeşitli açılardan tartışılmaktadır. Böyle bir durumun sivil itaatsizlik konusunda ne türden etkilerinin olacağı ya da bireylerin sosyal medya aracılığıyla sivil itaatsizlik gösterme eğilimine girmelerinin mevcut toplumsal yapılara, kurumlara ya da iktidara ne gibi etkilerinin olacağı bu bağlamda temel tartışma alanlarından birini oluşturmaktadır. Yine sivil itaatsizliğin, sosyal medya tarafından ne gibi yönlendirmelere ya da etkilere maruz kaldığı hususu, bu çalışmanın kapsamı dâhilinde üzerinde durulacak konulardan birini oluşturmaktadır.

Günümüzde yeni medya araçlarının enformatik yönleriyle bir tahakküm biçimi oluşturarak, algı yönetimi ya da insanları manipüle etmek için kullanılmaları, toplumsal ilişkilerin dönüşmesine, gevşemesine ve giderek çözümlenmesine neden olabilmektedir. Bu durum bireylerin de bir şey yapıyorlarmış hissiyle bir illüzyonun (yanılsamanın) içine düşmelerine neden olabilmektedir (Adanır,2010:195-203). İnsanların duygusal olarak verdikleri bu tepkilerin sınırlarını belirleyen ise algı yöneticileridir. Öfke, eleştiri, tartışma, üzüntü, mutluluk gibi duyguları barındıran sosyal

paylaşımlarda, bireylerin kendilerini gerçekleştirdiklerini sandıkları sanal ortamlar oluşturulması amaçlanmaktadır.

İnsanların sosyal medya aracılığıyla pasif direniş göstermesi bazen çok farklı nitelikler gösterebilmektedir. Örneğin dünyanın herhangi bir yerindeki bir katliam hakkında birkaç satır yorum yazarak, dünyayı zulme karşı koruduğunu düşünen yığınların olduğunu gözlemlemek mümkündür. Bu durum, 'sosyal medya ağlarına düşmek' şeklinde nitelendirilebilir. Dünyadaki güç odaklarının, bireylere sosyal medya aracılığıyla bir şey yapıyormuş hissi vermesi, "kitle kültürü/kültür endüstrisi"nin bir algı yönetimi olarak gözlemlenebilir (Kızılcelik, 2013: 416).

İktidarın; sosyal paylaşım ağları üzerinden kitlelere karşı sembolik hileyle yönlendirme mekanizmalarını kullanması ve kitlelerin zihinlerinde, arzuları ya da beklentileri doğrultusunda anlamlar oluşturması da çeşitli tartışmalara neden olmaktadır (Castells, 2013b: 20). Nitekim sosyal medya araçlarının bireyleri pasifize etmek şeklindeki olumsuz işlevlerinin aksine, etkin ve olumlu bir takım işlevlerinden de bahsetmek mümkündür. Bu olumlu kısımları şöyle sıralamak mümkündür:

- Sosyal medya araçlarının olumlu yönlerinden birisi, interaktif iletişim araçları olmalarıdır.
- Toplum içerisinde asosyal olarak görülen bir bireyin, düşüncelerini bir blog kurarak, buradan dünyadaki insanlarla paylaşması sıklıkla şahit olunan durumlardan biridir ve bu yönüyle sosyal medya araçları her kesimden insanların dünyaya açıldıkları bir pencere olmaktadır.
- Dünyanın herhangi bir coğrafyasında mağdur durumda olan ya da zulme uğrayan insanların, maruz kaldıkları haksızlıkları dünyaya duyurmalarını sağlamaktadır.
- Bir konu hakkında dünyanın herhangi bir yerindeki araştırmacı ya da uzmanlarla iletişime geçme ve karşılıklı bilgi paylaşımında bulunmaya imkân vermektedir.
- Engeli olan bireylerin hem sosyalleşmelerinin sağlanması hem de eğitsel destek edinmeleri açısından işlevseldir.

- İnsanların toplumsal olaylar karşısında tepkilerini ortaya koyabilecekleri ve örgütlenebilecekleri sanal bir platforma imkân vermesiyle hem demokratik kültür açısından çok sesliliğe imkân vermekte hem de sivil itaatsizliğin bir yansımasını oluşturmaktadır.

Sosyal Medya Pratikleri

Bireylerin kendi iç dünyalarını ve sosyal hayatlarını bu etkiler üzerinden anlamlandırıldığı, açıkladığı ve yorumladığı günümüzde, gençlerin sosyalleşmesi ya da tutumlarındaki temel değişimleri de incelemek gerekmektedir. Bu gibi unsurlar; bireyi, entelektüeli, toplumu ve iktidar ilişkilerini çok yönlü bir biçimde etkilemektedir. Adalet anlayışının sadece belirli kesimlere göre düzenlendiği günümüz dünyasında, sosyal medya araçlarının etkisi giderek artmaktadır. Bu etkilerin, olumlu yoksa olumsuz mu olduğu hakkında birbirinden farklı fikirler ileri sürülmektedir.

Sahip oldukları özellikler dikkate alındığında, sosyal medya araçları, çok rahatlıkla bir istihbarat toplama aracına dönüşebilmektedirler (Papic ve Noonan, 2011: 165). Bu araçlar iktidarların; gerek ilgileri, gerek eylemleri gerekse sahip oldukları sosyal ilişkiler ve bu ilişkilerin mahiyeti bağlamında, hatta mahrem hayatları noktasında bireyleri takip etmelerini, geçmişle kıyaslandığında daha kolay bir hale getirmektedir. Örneğin bir bireyin nasıl bir hayat tarzı yaşadığı, kimlerle mesajlaştığı, hangi gruplara üye olduğu ve neleri beğendiği, siyasi olarak hangi partiye ve adaya destek verdiği ya da nerede tatil yaptığı gibi pek çok husustaki özel bilgilere kişisel sosyal medya hesapları üzerinden erişmek mümkündür. İstihbarat bilgisi toplama bağlamında geçmişteki teknolojiler göz önünde bulundurulduğunda, insanların telefonlarının dinlemeye alındığını ya da takip edilip fişlendiklerini düşünürsek, günümüzde sosyal medya araçları üzerinden bilgi ediniminin daha ekonomik, daha hızlı ve daha kolay bir şekilde gerçekleştirildiğini söylemek mümkündür. Birey paylaşımlarda bulunarak; mahrem hayatını, bir insan için olması gereken ahlaki/etik sınırları ve sınırlarını ifşa etmekte ve çoğunlukla da bunu şursuzca yapmaktadır.

Sosyal medya kullanımına yönelik en büyük eleştirilerden birisi, sosyal medyada insanların kendilerine dair paylaşımda bulun-

malarıyla, “özel hayatın röntgenlenmesinin” sıradan ve kabul edilebilir bir hal alması ve iletişimin bu yeni halinin “kimliksiz kişilikler” oluşturmakta olduğu yönündedir.¹ Kişisel hesaplarda herhangi bir konuda yapılmış olan bir paylaşımı, başkalarının görmesini engellemeye yönelik sınırlandırmalar getirilse dahi bu hesapların ele geçirilmesi karşısında alınan tedbirler hiçbir işe yaramamaktadır. Sosyal medya kullanıcılarının bu konuda yaptıkları şikâyetler dikkate alındığında, sosyal medyadaki kişisel bilgilerin gizliliği ya da korunması bu açıdan tartışmalı konulardan biri haline gelmektedir. Bunun yanı sıra sosyal medya aracılığıyla bilgi paylaşımındaki artış ve bunun sebep olacağı muhtemel bilgi kirliliği farklı açılardan eleştirisi konusu olmaktadır:

“Artan enformasyon akışıyla oluşan bilgi kirliliği arasında bocalayan birey, hangi bilginin doğru ve güvenilir olduğu konusunda kafa karışıklığı yaşamaktadır. Dolayısıyla bilginin ve haberin doğru kaynağı olarak bireyin kendini görmesiyle birlikte ürettiği ve paylaştığı içerikler, söz konusu bilgi kirliliğini arttırmaya devam etmektedir. Bu bağlamda sosyal medya kullanıcısının özgürce yazı, resim, video paylaştıkça özgürleşeceğini, kendisi yorum yaptıkça özgüveninin artacağını düşünürken, bu durumun gerçek hayattaki iz düşümünü de göz önünde bulundurmaya dikkat çekmek gerekmektedir. Aynı şekilde bireylerin duygu ve düşüncelerini bu yeni ortamda sansürsüz bir biçimde ortaya koymaları, onların psikolojik ve sosyo-psikolojik durumları üzerinde ne tür kişilik sorunlarına yol açtığıyla ilgilenmeleri gerekmektedir” (Babacan vd., 2011: 73).

Sosyal medyanın politik açıdan demokratik ve özgürleştirici bir gücü temsil ettiğinin yanı sıra bilgi kirliliği ve kişilik sorunlarına zemin hazırlayıcı bir potansiyeli barındırdığı hususuna daha temkinli yaklaşmak gerekmektedir. Seküler bir dünya anlayışının kapılarını aralayan yönüyle sosyal medyanın, algı yönetimiyle devrimlerin önünü açan ve sivil itaatsizliği körükleyen bir araca dönüşebildiği gözlemlenmektedir.

1 Bu konuda bkz. <http://alisahinblog.blogspot.com.tr/2014/06/sosyal-medyan-yararlar-ve-zararlar.html>

Edles'a göre (2006: 101), sosyal medyanın, bir toplumdaki kültürel algıların dönüşümünde ve sivil itaatsizliğin içeriğini belirlemede ciddi bir etkisi vardır. İnternetin kullanımının yaygınlaşmadığı ya da sınırlı olduğu süreçte, toplumlarda televizyon çoğunlukla boş vakit ve eğlence işlevindeydi. Günümüzde internet erişimi ve kullanımının yaygınlaşmasının sosyal paylaşım ağlarıyla birlikte geniş kitleleri etkilemesi ve böylece iş, okul, interaktif iletişim ya da sosyalleşme gibi farklı alanlarda geniş bir etkisinin oluşumu söz konusudur. Sanayi Devrimi ya da matbaanın icadının etkisiyle toplumsal zihniyette yaşanan dönüşüm düzeyini de aşacak şekilde sosyal paylaşım ağlarının günümüzde insanları daha geniş bir boyutta etkileme alanından bahsetmek mümkündür. Teknolojik gelişmelerin ürünlerinin pazarlanması ve sosyal hayata yansıma biçimleri, belirli tüketim alışkanlıklarının yanı sıra her şeyin yeni-sini alma fikrini tüketim kültürüne eklemektedir.

Castells'in dikkat çektiği üzere, bu dünyanın ya da onun özelliklerinden birinin yeni olduğuna ya da olmadığına inanmamız hiç mi hiç önemli değil. Gerçek şu ki, enformasyon çağının egemen olduğu bir dünyada yaşamaktayız. Bu çağın gidişatını belirleyen unsurları; gözlemlediğimiz, deneyimlediğimiz olguları tanımlamadaki, açıklamadaki yeterliliği ya da yetersizliği üzerinden değerlendirmeli; yeniliğiyle değil (2013c: 486). Bu yeni sosyal paylaşım ağlarının kullanım biçimi; bizim feraset kazanmamıza, nitelikli düşünme edimi oluşturmamıza, bu dünyadaki tefekkür hayatımızı birey olmaktan ziyade fert olma biçimine dönüşmesin önünü açmasına ve bu çerçevede sivil itaatsizliğin temel argümlarını oluşturması açısından önem arz etmektedir.

Sivil İtaatsizlik Kavramına Bir Bakış

Sivil itaatsizlik kavramı, 1980'li yıllarda Avrupa'da yoğun tartışmaların konusu olmuş, dünyadaki yeni sosyal hareketlerle birlikte son yıllarda gezi olayları başta olmak üzere Türkiye'de de ciddi bir biçimde kullanılmaya başlanmıştır. Ancak Türkiye'de sivil itaatsizliğin ne olduğu, hangi eylemlerin sivil itaatsizlik olarak adlandırılabilceği, sivil itaatsizlikle neyin amaçlanabileceği ya da neye ulaşılabilceği konusunda var olan sınırlı sayıda yayın ve 1992 Aralık ayında İstanbul Alman Kültür merkezinde dü-

zenlenen bir sempozyum dışında, gezi olaylarına kadar kapsamlı tartışmalar henüz gündeme gelmemiştir. En son gezi olaylarıyla başlayıp günümüze kadar ki süreçteki tartışmalar, sivil itaatsizlik bağlamında değerlendirilebilir nitelikte olduğu da kuşkuludur.

Arendt'e göre sivil itaatsizlik kavramı; "şu ya da bu ölçüde adil" ilişkilerin hüküm sürdüğü demokratik bir sitemde ortaya çıkan ciddi haksızlıklara karşı, yasal imkânların tükendiği noktada son bir çare olarak başvuru, kendisine anayasada ya da toplumsal sözleşmede ifadesini bulan ortak adalet anlayışını temel alan, şiddeti reddeden, evrensel insan hakları bildirisinde de olmayan, yasadışı politik bir edim ve erdem biçimini nitelendirir (2011: 9-10). Eylem tarzı ve amaçları bakımından terörizmden, düşünsel çerçevesi bakımından da kışkırtma ve anarşizmden karşılaştırılmayacak denli farklı bulunan "Sivil İtaatsizlik" edimleri çağdaş demokratik hukuk devleti düzenlerinin sürekli karşılaştığı toplumsal bir olgudur. Hukuk ve devlet felsefeleriyle hukuk dogmatikliği alanlarında kuramcılar, 1960'lı yıllardan bu yana bu konuyu hukuk devleti düşüncesinin önemli bir sorunsalı olarak algılamaktadırlar.

Sivil itaatsizlik kavramının, genel olarak dar tanım, geniş tanım ve baskın tanım olmak üzere üç ayrı kümede toplandığını görüyoruz. Dar tanım, tanım öğelerinin çokluğu nedeniyle itaatsizlik edimlerinin pek azının sivil olarak anılmasına olanak verirken, bunun karşıtı olan geniş tanım, belirleyici öğeleri sınırlı tutarak bu daireyi genişletmektedir. Geniş tanımın öğeleri genellikle: hukuk normunun bilinçli olarak çiğnenmesi; edimcinin özel türde bir motivasyonu; edimin kamuya açık olması ve itaatsizliğin devrimsel olmayıp, aksine sisteme içkin bulunmasıdır. Baskın tanımda ise bunlara ayrıca şiddetsizlik eklenmektedir. Bu tanım tarzının temsilcileri Cristian Bay, Hugo Adam Bedau, William T. Blackston, Rudolph H. Weingartner ve özellikle John Rawls'tur. Bedau'nun ve Rawls'un bu konudaki tanımları, baskın tanım için temel oluşturmaktadır. Bedau'ya göre yasaya aykırı, kamuya açık, şiddetsiz ve vicdani olarak bir yasayı ya da bir hükümet politikasını veya kararını engellemek isteyen kimse sivil itaatsizlik işlemiş olur. Rawls'un tanımı ise Almanya ve İsviçre'de en çok tartışılanlar

arasındadır: sivil itaatsizlik, yasaların ya da hükümet politikalarının değiştirilmesini amaçlayan ve kamuya açık bir tarzda gerçekleştirilen şiddetsiz ve aynı zamanda siyasi içerikli, yasaya aykırı bir edimdir (Habermas, 1995: 7-8). Toplumların adalet anlayışının gelişiminde, fertlerin varoluşsal olarak kendini gerçekleştirme bağlamında toplumsal bir söylemle işlevsel bilinç oluşturmaya da bir sivil itaatsizlik teorisi şeklinde algılanabilmektedir.

İnsanoğlunun toplumsal sorumluluk bilincinin temel içeriğini sivil itaatsizlik teorisi çerçevesinde izah edecek olursak bu teori sadece, bazen ciddi adaletsizlikler yaşansa da, genel anlamda adil bir durumun ön şartı bir yönetim biçiminin ontolojik gerçekliğini oluşturmaktadır. Bu açıklama biçimiyle teori, sivil itaatsizliğin yasal demokratik otorite karşısındaki işlevselliği ve uygunluğuyla ilgilendir. Bu anlamıyla sivil itaatsizlik teorisi ne başka yönetim biçimlerine uygulanabilir ne de istisnalar bir yana bırakılırsa, başka türden sapma (İng.dissent, Alm. nonconformitat/abweichung) ya da direniş biçimlerini konu edinir. Bu eylem biçimi, militan davranış ve direniş biçimleri ile birlikte ele alındığında sorunlu bir yapıyı oluşturma ihtimali yüksektir. Fakat insanoğlunu tahakküm altına alıp eziyet eden, adaletsiz, çürümüş bir sistemin değiştirilmesi ya da devrilmesinin taktiklerinden birisi olarak ele alınmış olsaydı bu problemleri yapıyı oluşturma ihtimalinin zayıflayacağı düşünülebilir. Çünkü böyle bir durumda toplumsal baskıya karşı sivil bir direniş söz konusudur. Belirtilen amaca uygun herhangi bir meşru araç niteliğinde şekillenir ise, kuşkusuz bu öncelikle şiddete dayalı olmayan bir direnişi simgeleyebilir. Genel kanaate göre sivil itaatsizlik sorunu, sadece şu ya da bu ölçekte adil demokratik bir devletin, anayasayı meşru olarak kabul eden milleti için ortaya çıkmaktır. Esas sorun bir görevler hiyerarşisi, çatışması ve meşru-adaletli bir anayasanın uygulama biçimiyle ilgilidir (Arendt, 2011: 54-55). Sivil itaatsizlik kavramının, bilhassa günümüzde güç vesayetlerinin nazarında olumsuz olarak tasvir edildiğini, yanlış anlaşıldığını ya da manipüle edildiğini söylemek mümkündür.

Sosyolojik Olarak Sosyal Medya ve Sivil İtaatsizlik

Topumlarda hakim olan zamansız zamanın belirsizliği bağlamın-

da, enformasyonel paradigma ile ağ toplumunun niteliklerinin, sistemsel bir düzensizlik oluşturması durumunda ortaya çıktığı sivil itaatsizliğin sosyolojik bir olgu gerçekliğiyle karşılaşmaktayız. Özgül çözümler bu gibi soyut/somut nitelendirmelerin çerçevesinde ağ toplumlarının sivil hareketliliğini oluşturmaktadır. Algı yönetimlerinin hayat döngüsünün bulanıklaşmasına etkisi, ölüm gerçeğinin inkâr edilmesiyle sonsuzluk arayışı, sanal/anlık zaman kültürü, savaşlar (istihbarat savaşlarının yansımalarıyla oluşan ülkelerin iç savaşları), bu saydıklarımızın hepsiyle ortaya çıkan zamanları sistematik olarak insanoğlunun algı dünyasını bulanıklaştıran temel olgular, ağ toplumunun özelliklerini teşkil etmektedir (Castells, 2013a: 612-613).

Her zaman yenilenen ve hızlanan interaktif teknolojik ürünlerin bireylerin tecrübelerini pasifize eden unsurların yanı sıra onlara farklı imkânlar da sunmaktadır. Edles'a göre bu imkânlar:

“İnteraktif teknolojinin şimdiki verimliliği Frankfurt ekolünün modern (ya da postmodern) toplumda kitlesel ‘izleyicinin’ pasifliği hakkındaki varsayımına doğrudan zarar vermektedir. Yeni teknolojiler bireylerin İnternet Word Wide Web ve ticari bilgisayarları hizmetleri üzerinden almak istedikleri mesajları seçme, aldıkları mesajları yanıtlama, hatta kendi mesajlarını oluşturma yeteneği verir. Kısacası yeni teknolojiler giderek daha da çeşitli, iki-yönlü iletişime izin verir. Kullanıcılara daha fazla kontrol ve destek sağlar” (2006: 98-99).

Kullanıcı tarafından oluşturulan bloglar ya da kontrollü kullanım imkânı, sivil itaatsizliğin temel yapı taşlarından birini oluşturmaktadır. Sosyal medya araçlarının, ağ toplumlarının sivil algılama biçiminde kitleleri yönlendirdiği düşünülmektedir. Szajkowski'ye göre; dünyadaki halk ayaklanmalarının sebeplerinin ana unsurunu, algı yönetimlerinin dünya sisteminin güçlüleri tarafından oluşturulması ve ağ toplumlarının istihbarat savaşlarını görmezden gelmesi oluşturmaktadır. Sosyal medya, devrim yapma eğilimine taraftar kazandırmış, bu konuda insanları mobilize ederek kitle hareketlerine neden olmuş ve otokratik rejimlerin korkulu rüyası haline gelmiştir. Sosyal medya araçları, kitlelerin korkularını aşarak, ayaklanmanın küçük bir grupta sınırlı kalmamasını

sağlamıştır. Yönetimlerin iletişimi kontrol ettiği ülkelerde sosyal medyanın, sivil toplumu ve kamusal alanı güçlendirdiği öngörülmekle birlikte, olumsuz sonuçları da olabilmektedir (2011: 420).

Yeni medya devrimi olarak söylemsel bir pratik kazanan sosyal medya, Engin'in ifadesiyle: "Egemen medya anlayışına, gelenekçi düzene başkaldıran 'devrimci' bir olgudur. Tabandaki küçük klavye darbeleri, tavandaki büyük isimleri tedirgin etmeye yetmektedir" (2011: 35). Bu yüzden bireyi küçümsemek, toplumu bir sürü olarak görmek, yöneticilerin düştükleri en büyük hata olmuştur. Nitekim Arap Baharı olarak nitelenen süreç bunun en can alıcı örneğidir.

"Radyo, televizyon ve el ilanı imkânının olmadığı yerde ağızdan ağza, 'fısıltı gazetesi' devreye girdi. Dolayısıyla, Arap ülkelerini saran toplumsal hareketliliği 'Facebook devrimi' olarak nitelemek sosyal medyanın buradaki rol ve işlevini abartmak olur. Tunus'ta isyanı başlatan, ruhsatsız sebze sattığı için polisle tartışıp kendini yakan 26 yaşındaki Muhammed Buazizi idi. Kitlelerin Buazizi'nin ölümünü protesto etmek için sokaklara dökülmesiyle internet ve sosyal medya platformları gündeme geldi. İnternetin olmadığı zamanlarda belli bir gelişmenin duyulup yayılması zaman alırken, Tunus ve Mısır'daki gelişmeler eş zamanlı olarak dünyaya yayıldı. Bu ülkelerin hükümetleri uluslararası toplum nezdinde geçmişte birkaç hafta içinde uğrayabilecekleri itibar kaybına böylece birkaç günde uğradılar" (www.bianet.org).

Fakat bu olayların günümüze yansımaları halkın kazanımından çok istihbarat örgütlerinin kazanımı ya da kayıplarını oluşturmaktadır. Sosyal medyanın ne amaçla kimin tarafından kontrol edildiği, "tarihsel bir eğilim olarak, Enformasyon Çağında basın olan işlevler, süreçler giderek ağlar etrafında örgütlenmektedir. Ağlar toplumların yeni sosyal morfolojisini oluşturur; ağlar oluşturma mantığının yayılması da üretim, deneyim, iktidar ve kültür süreçlerindeki işleyişi, sonuçları ciddi biçimde değiştirir" (Castells, 2013a: 621).

Toplumların büyük bir kısmı başta Facebook ve Twitter olmak üzere diğer toplumsal paylaşım ağları aracılığıyla örgütlenerek

geniş katılımlı gösteriler düzenlemişlerdir. Bu süreç başlangıçta eğlenme daha sonra ise sosyalleşme ve sivil itaatsizliği geliştirme gibi amaçlarla kullanılan toplumsal paylaşım ağlarının, yaşanan halk hareketlerindeki algı yönetiminde üst aklın iletişim aracı olması, bu bölgelerde yaşananların anlaşılma çabalarının ancak bir yönünü teşkil edebilir. Bu anlamda, iletişim araçlarının, özellikle internetin toplumsal düzeyde iletişim akışını belirlediği görüşü hâkim olmuştur (Field, 2008: 151).

Sosyal paylaşım ağlarının ve sivil itaatsizliğin oluşturduğu direniş kimlikleri, geçmişte sanayi toplumlarında oluşan eski meşrulaştırıcı kimliklerin çözülmesi sonucu zuhur eden bireyci projeler olarak yaygınlaşabilmektedir. Bu veriler, ağ toplumunun toplumsal dinamiklerine yeni bir kategorik unsur eklememizi gündeme getirmektedir. Devlet aygıtları, küresel ağlar ve benmerkezci bireylerle birlikte sivil itaatsizliğin oluşturduğu direniş kimlikleri etrafında örgütlenmiş yapılar da vardır. Fakat bu unsurlar birbirine eklenemez ve dışlayıcı niteliktedir. Uzlaşıcı bir şekilde bir arada bulunmaları imkânsızlaşır. Çünkü bu kimlikler proje olarak ortaya çıkarılmaya çalışılmaktadır (Castells, 2008: 536).

Ağ toplumunun sosyal medyayı kullanım biçimi dünyanın herhangi bir yerinde önemli bir iletişim aracı olarak işlevsel olabilir. Fakat burada dikkat edilmesi gereken hususların üzerinin örtülmeyle çalışıldığı izlenimi vardır. Sosyal medya olmasaydı yaşanan devrim veya halk hareketleri yine olacaktı fakat bu kadar hızlı mobilize edilemeyecekti. Bu gelişmeleri sosyal medya devrimi veya günümüz sivil itaatsizliği olarak nitelemek, Will Heaven'ın ifadesiyle, "Batı'nın teknolojik gücünü ve rolünü önemseyerek Ortadoğu tarihi ve dünya tarihi açısından son derece önemli olan gelişmelerin algı yönetimleriyle bulanık hale getirilmesinin ve görülmemesinin önü açılmış olmaktadır" (Babacan vd., 2011: 78).

Sonuç

Sosyal medyadan kaçınmak yerine faydalı hale getirmek için neler yapılabileceği noktasında çalışmalar yapılmalıdır. Ancak bunun yanı sıra sosyal medyanın etki alanlarına ve oluşturduğu olumsuz psiko-sosyal etkiye dikkat çekmek amaçlanmalıdır. Sosyal med-

yanın, kitle hareketlerinde algı operasyonlarıyla devrim yapmayı amaçlayan bireyleri yönlendirerek ve halka, az veya çok, bir etkisinin olduğunun tespiti yapıp, verilerin, ortaya konması için bu alanda saha araştırmalarının artırılması gerekmektedir. Nitekim bu etkilerin, önümüzdeki yıllarda, toplumların sosyal medyayı kullanım amaçlarına göre değişiklikler göstereceği ve yeni toplumsal hareketlerin sivil itaatsizlik bağlamında değerlendirilmeye tabi tutulacağı düşünülmektedir. Sosyal medyayı kullanım pratiklerine ve amaçlarına göre, tarihsel sosyoloji bağlamında, sosyal medyanın olumlu mu yoksa olumsuz mu olduğunu daha iyi analiz edebileceğimiz unsurların araştırılması neticesinde yeni bir takım olasılıkların değerlendirilmesi sonucu bu olguyla ilgili net anlama ve açıklama kalıplarının oluşturulması gerekmektedir.

Ayrıca yeni medyanın beklenen etkileri tam anlamıyla ne anlaşılabilir ne de nasıl bir algı oluşturduğunun tespiti net olarak söylenemiyor. Yeni medya üstü teknolojik imkânların kendisi iyi ya da kötü hiçbir şey gerçekleştiremez. İletişim devrimi denilen üst aklın algı yönetimi, muhtemelen yavaş, kısmi ve çelişkilerle dolu bir yapıyı da oluşturmaktadır. Gerçek sorun bu teknolojilerin ne yapabileceği değil kapasitelerinin diğer toplumsal-kültürel kapasitelerle ve koşullarla nasıl kesiştiği ve sivil itaatsizliği ne ölçüde etkilediğidir. Bu iletişim ve etkileşim sonucu insanoğlunun nasıl bir kimlik taşıdığını ve bu kimlikte nasıl bir kişilik geliştirip geliştiremediği ise üzerinde durulması gereken önemli bir konuyu gündeme getirmektedir.

Kimliksiz kişiliklerin oluşması toplumsal anomilere yol açacağı için sosyal medyanın nasıl bir şekilde ve hangi amaçla kullanılması gerektiğinin sorgulanması çok önemlidir. İnsanın sorumluluk bilinci taşımasıyla bu sorunun aşılacağını varsayılmaktadır. Fertlerin toplumsal ve evrensel insan hakları çerçevesinde sorumluluklarını yerine getireceği bir bilinç oluşturacak unsurların ontolojik ve etik olarak insan olma yansımasının bir ürünü olan sivil itaatsizlikle mümkün gözükmektedir. Sivil itaatsizliği ve sosyal medyayı; adalet, etik/ahlak, toplumsal şartlar çerçevesinde ve evrensel insan hakları yönünden incelemek bu noktada önem teşkil etmektedir.

Kaynakça

- Adanur, Oğuz (2010), Baudrillard, Say Yayınları, İstanbul.
- Anık, Mehmet (2012). Kimlik ve Çokkültürcülük Sosyolojisi, Açılım Kitap, İstanbul.
- Arendt, H., ve diğerleri (2001), Kamu Vicdanına Çağrı: Sivil İtaatsizlik, Çev. Yakup Coşar, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Babacan, M. Emin ve diğerleri (2011), "Sosyal Medya ve Arap Baharı", Akademik İncelemeler Dergisi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Cilt:6, Sayı:2, s.63-91
- Castells, Manuel (2008), Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, İkinci Cilt: Kimliğin Gücü, Çev. Ebru Kılıç, 2.Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Castells, Manuel (2013a), Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, Birinci Cilt: **Ağ Toplumunun Yükselişi**, Çev. Ebru Kılıç, 3. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Castells, Manuel (2013b), İsyen ve Umut Ağları İnternet Çağında Toplumsal Hareketler, Çev. Ebru Kılıç, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Castells, Manuel (2013c), Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, Üçüncü Cilt: Binyılın Sonu, Çev. Ebru Kılıç, 2.Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Edles, Laura D. (2006), Uygulamalı Kültürel Sosyoloji, Çev. Cuhur Atay, Babil Yayınları, İstanbul.
- Engin, Barış (2011), Yeni Medya ve Sosyal Hareketler, Cesur Yeni Medya, e-kitap, Der. Mutlu Binark, Işık B. Fidaner, Alternatif Bilişim Derneği Yayınları. Ankara.
- Field, John (2008), Sosyal Sermaye, 2. Baskı, Çev. Bahar Bilgen ve Bayram Şen, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. İstanbul.
- Habermas, Jürgen (1995), Sivil İtaatsizlik, Çev. Hayrettin Ökçesiz, Afa Yayıncılık, İstanbul.
- Kızılcıkelik, Sezgin (2013), Frankfurt Okulu, 3.Baskı, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Papic, Makro ve Noonan, S. (2011), "Sosyal Medya: Bir Protesto Aracı", Çev. Ece Dünder, Türk Kütüphaneciliği 25, Çeviri Yazılar, s.160-170
- Szajkowski, Bogdan. (2011), Sosyal Medya Araçları ve Arap Baha-

rı, Alternatif Politika, Cilt. 3, sayı. 3, Kasım 2011, s.420.

Thoreau, Henry David ve Gandhi, Mohandas K. (1999), Sivil İtaatsizlik ve Pasif Direniş, Çev. Hakan Arslan ve Fatma Ünsal, Vadi Yayınları, Ankara.

2012 Dünya Hak İhlalleri Raporu, (2013), "Medya ve Nefret Söylemi", İstanbul, s.96-97

İnternet Kaynakları

<http://alisahinblog.blogspot.com.tr/2014/06/sosyal-medyann-yararlar-ve-zararlar.html>

<http://bianet.org/biamag/ifade-ozgurlugu/127684-arap-devriminde-sosyal-medya-nin-rolu>